

KSENIJA VINSKI-GASPARINI

BRONČANI KRATKI MAC NAĐEN U INDIJI
I NJEMU SRODNI PRIMJERCI U HRVATSKOJ

UDK 903:739.72.023.3.(497.11)"636/627"

Izvorni znanstveni rad

Objavljaju se četiri primjerka kratkih mačeva s trapezoidnom pločicom za pričvršćivanje drška srednjeg brončanog doba, uz njihovu tipološku i kronološku atribuciju s odgovarajućim paralelama na srednjoevropskom tlu. Nalazišta tih mačeva su u Srijemu, Slavoniji i na otoku Krku. Ovom prilikom autor, u sumarnom pregledu, navodi postojeći fundus dosad poznatih mačeva ranog i srednjeg brončanog doba u Jugoslaviji, s popratnim znanstvenim podacima.

Pojava mačeva potkraj ranog i početkom srednjeg brončanog doba svakako je rezultat procesa promjena, kako u fundusu materijalne kulture tog vremena, tako i u društveno-ekonomskim zbivanjima, što je iniciralo i izmjene u načinu ratovanja. Sječiva duža od onih na bodežima s pločicom za pričvršćivanje drška ili s punokovinskim drškom oblikuju oružje koje ima dvojaku namjenu, jer se njime može ujedno udarati i bosti, a to je do tada bilo podijeljeno na dvije vrste oružja: na bojnu sjekiru i na bodež. Vrijeme kada su ove osnovne promjene u naoružanju uslijedile ne može se linearno odrediti ili uopćiti, jer je taj proces ovisio o razvoju u pojedinim kulturnim oblastima¹. Dosad otkriveni primjerci najstarijih tipova mačeva u Jugoslaviji su prilično rijetki. Također je jasno uočljiva razlika u količini fundusa mačeva srednjeg brončanog doba prema onima (znatno mnogobrojnijim) kasnog brončanog doba na području Jugoslavije, što je uvjetovano u to vrijeme naglim usponom metalurške tehnike i pojavom metalurških centara, a time i izrade mačeva, naročito na širem prostoru jugoslavenskog Podunavlja. Pojedini primjerci mačeva s jugoslavenskog tla, naročito oni ranog i početka srednjeg brončanog doba (npr. tipovi Apa i Sauerbrunn), dosegli su vjerojatno područje gdje su otkriveni uglavnom trgovinom i razmjenom, dok se za ostale primjerke, uz import, može pretpostaviti i domaća izradba.

Prije nego što pristupimo interpretaciji kratkog mača iz Indije i njemu srodnih primjeraka u Hrvatskoj smatramo potrebnim, radi opće orijentacije, navesti

¹ F. Holste, Die bronzezeitlichen Vollgriffschwerter Bayerns, *Münchener Beiträge zur Vor- u. Frühgesch.* 4, 1953, p. 31.

u sumarnom pregledu postojeći fundus dosad objavljenih mačeva ranog i srednjeg brončanog doba s teritorija Jugoslavije, bez pretenzija na potpunost, to tim više, jer takav pregled još nije bio učinjen. Ograničit ćemo se na najnužnije tipološko-kronološke podatke.

Najstariji su primjerci — kratki mač s punokovinskom drškom tipa Apa iz Donje Doline (kod Bosanske Gradiške)², okvirno datiran u kasniji period ranog ibrončanog doba (Br A 2)³, i njemu srodan mač istog tipa iz ostave Vajska (Bačka)⁴. Kronološki nešto mlađi su ukrašeni mačevi sa zaobljenom pločicom za pričvršćivanje drška i s rapiroidnim sječivom tipa Sauerbrunn iz Lavrie (Slovenija)⁵ i iz Gospića (Lika)⁶ (Br B 1), jedini tog tipa dosad otkriveni u Jugoslaviji. Njima su bliska dva mača s drškom u obliku jezička, i to ukrašeni mač iz Doline na Savi (Slavonija)⁷ tipa Boiu-Keszthely, mlađe varijante, datiran u Br B 2

² Č. Truhelka, Prehistorička sojenica u koritu Save kod Donje Doline, *Glasnik Zem. muzeja* XIII, 1901, p. 242 sq., fig. 3. — Isti, *Der Pfahlbau von Donja Dolina*, *Wiss. Mitt. aus B. u. H.* IX, 1904, p. 68 sq., fig. 39. — R. Hachmann, *Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet u. ihre mittel- u. südosteuropäischen Beziehungen*, 1957, p. 91, 99, 226, tab. 60, 3. — Z. Vinski, O oružju ranoga brončanog doba u Jugoslaviji, *Vjesnik Arh. muzeja u Zagrebu* 3. ser. II, 1961, p. 17 sqq., tab. VIII, 1.

³ F. Holste, o.c., p. 10, n. 20. — B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken*, 1968, p. 25 sqq., 173, datira mačeve tipa Apa u završetak svog stupnja III ranog brončanog doba srednjeg Podunavlja, slično kao i R. Hachmann u Br A 2 stupanj (cf. isti, o.c., p. 91 sqq.); E. Lomborg smatra da je ostava iz Hajdusamsona relativno kronološki nešto starija od ostave Apa, što se odnosi i na mačeve koje one sadrže, cf. E. Lomborg, *Donauländische Kulturbeziehungen u. die relative Chronologie der frühen nordischen Bronzezeit*, *Acta Archaeologica* XXX, 1959, p. 69 sqq. Mač iz Donje Doline on svrstava tipu Hajdusamson, cf. isti, o.c., p. 74.

⁴ Ostava nije objavljena, cf. N. Tasić, *Brončano doba*, u ediciji *Praistorija Vojvodine*, *Monumenta Archaeologica* 1, 1974, p. 253, n. 125, fig. VII. Na osnovi nejasno reproducirane fotografije mač nije moguće detaljnije analizirati, osim njegovog okvirnog opredjeljenja tipu Apa. N. Tasić navodi da je mač iz ostave Vajska srodan maču iz Donje Doline (cf. isti, o.c., p. 219), iako smatra da ostava sadrži i takve elemente koji bi se mogli pripisati Koszider horizontu ostava (cf. isti, o.c., p. 219, 247). Ostavu teritorijalno, kao i u smislu kulturne

pripadnosti, pripisuje prodoru grupe inkurstirane keramike južne Trandanubije u južnu Bačku, ali pretpostavlja da bi ona mogla pripadati i ranom horizontu kulture grobnih humaka (cf. isti, o.c., p. 219, 254, n. 125).

⁵ J. Dular, *Bronasti jezičastoročajni meči iz Slovenije*, *Varia Archaeologica* 1, 1974, p. 13 sq., tab. I, 1 (sa starijom lit.).

⁶ Mač je u lit. u više navrata navođen: F. Holste, o.c., p. 44, lista 2, karta 2 (tab. 17). — S. Foltiny, *Ein neuer Beitrag zur Frage der Handelsbeziehungen zwischen Siebenbürgen, dem Ostalpengebiet u. Nordostitalien während der mittleren Bronzezeit*, *Archaeologia Austriaca* 29, 1961, p. 95. — Isti, *Flange-hilted Cutting Swords of Bronze in Central Europe, Northeast Italy and Greece*, *American Journal of Archaeology* 68, 3, 1964, p. 284. — Isti, *Zu einigen mittelbronzezeitlichen Langdolchklängen aus Südostmitteleuropa u. Nordostoberitalien*, *Archaeologia Austriaca* 38, 1965, p. 24. — J. D. Cowen, *The Origins of the Flange-hilted Sword of Bronze in Continental Europe*, *Proceedings of the Prehistoric Society* 32, 1966, p. 262 sqq. — R. Drechler—Bižić, *Predslavske kulture u Lici, Lika u prošlosti i sadašnjosti*. Zbornik 5 Historijskog arhiva Karlovac, 1973, p. 132. — Isti, *Srednje brončano doba u Lici i Bosni, Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Brončano doba*, 1983, p. 252, tab. XXXIV, 3.

⁷ F. Holste, o.c., p. 44 sq., lista 2, karta 2 (tab. 17) s netočnom oznakom lokaliteta pod nazivom Donja Dolina umjesto Dolina. — K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, *Monografije I Fil. fak. Zadar*, 1973, p. 32, tab. 6, 13, s navedenom lit. u kojoj se spominje mač iz Doline. — Mač je prvi reproducirao J. D. Cowen, o.c., tab. XX, 3. — B. Hänsel, o.c., p. 175, lista 4, 13.

stupanj s mogućim trajanjem i u stupnju Br C, te neukrašeni mač iz Bele Crkve (Banat)⁸, donekle sličan tipu Boiu (poseban oblik), približno istovremen s prethodnim. Također s drškom u obliku jezička su primjerci s nalazišta Studenec-Ig (Slovenija)⁹, Buzija kod Bjelaja (Bosna)¹⁰ i Radaljska ada — korito rijeke Drine (Bosna)¹¹, koji svi tipološki predstavljaju vezu između mačeva tipa Boiu i onih tipa Sprockhoff Ia. Sva tri mača, na osnovi detalja oblika, sigurno nisu stariji od stupnja Br C, a primjerak iz Radaljske ade po svoj je prilici među njima najmlađi i vremenski pripada stupnju Br C 2 ili već prijelazu na početak kasnog brončanog doba (stupanj Br D). Nedavno objavljeni mačevi s drškom u obliku jezička iz Rumina i Trilja kod Sinja (Dalmacija) srodni su tipu Sacile, odnosno tipu Nitzing i njemu bliskim varijantama, nastalim na sjeverno jadranskom tlu po uzoru na starije mačeve tipa Teor, također iz grupe Boiu mačeva, a treba ih, čini se, pripisati vremenu već razvijenog i poodmaklog srednjeg brončanog doba (Br C 1 i C 2)¹². Postoji još jedna skupina mačeva srednjeg brončanog doba s jugoslavenskog tla s kratkim sječivom i drškom u obliku jezička koji su, zajedno s mačevima tipa Boiu, isto tako predstavljali kariku u lancu razvoja kasnijih mačeva jednako oblikovanog drška tipa Sprockhoff Ia, a to su mačevi poznati pod nazivljem: tip Joševa, odnosno tip Smolenice i tip Sombor. Mač iz Joševa (Srbija)¹³, otkriven u grobu na području rasprostiranja zapadnosrpskog faciesa vatinške kulture, datiran je u stupnjeve Br B 2-C I¹⁴. Približno istovremeni su i ostali primjerci iz Sombora (Bačka)¹⁵, Vrhnike (Slovenija)¹⁶ i Hajdukova (Bačka)¹⁷. Osebujan je nalaz egejskog mača-rapira u grobnoj cjelini iz Iglareva (Metohija), koji je na osnovi njegovog primarnog oblika opredijeljen tipu A (po G. Karou) s datiranjem u vrijeme mikenskih grobova u rovovima (komorama) (po srednjoevropskoj kronologiji rano brončanog doba), dok ga se na osnovi kasnije doradbe (do-

⁸ F. Milleker, *Vorgeschichte des Banats*, *Starinar* III ser. 15, 1940, p. 33, fig. 24. — B. Hänsel, o.c., p. 175, lista 4, 17, tab. 38, 12 (sa starijom lit.).

⁹ J. Dular, o.c., p. 15, tab. I, 4.

¹⁰ F. Fiala, *Prähistorische Bronzen aus Bosnien u. der Herzegowina*, *Wiss. Mitt. aus B. u. H.* 6, 1899, p. 143, fig. 10. — J. Dular, o.c., n. 37.

¹¹ C. Hörmann, *Ein Bronzeschwert aus der Drina*, *Wiss. Mitt. aus B. u. H.* 1, 1983, p. 317 sq., fig. 4. — Mačevi iz Studenca i Buzije su neukrašeni; onaj iz Studenca ima vrlo kratko sječivo, što nije obilježje mačeva tipa Boiu, sječivo primjerka iz Buzije svakako je duže.

¹² I. Marović, *Prilozi poznavanju brončanog doba u Dalmaciji*, *Vjesnik za arh. i histor. dakn.* LXXV, 1981, p. 7 sqq., 32 sq., fig. 9, 1; 15, 1. — V. Bianco Peroni, *Die Schwerter in Italien*, *Prähistorische Bronzefunde* IV, 1, 1970, p. 54 sq., tab. 16, 112–118; p. 46, tab. 14, 98–101. — P. Schauer, *Die Schwerter in Süddeutschland, Österreich*

und der Schweiz I, *Prähistorische Bronzefunde* IV, 2, 1971, p. 116 sqq., tab. 51, 350–353; 52, 354–358.

¹³ P. Reinecke, *Grabhiigelfund von Josch(wa in Serbien)*, *Mitt. d. Antrop. Gesell.* Wien 30, 1900, p. 50 sq., fig. 4. — D. Garašanin, *Katalog metala*, 1954, tab. 3, 2. — M. Garašanin, *Neolithicum u. Bronzezeit in Serbien u. Makedonien*, 39. *Ber. d. Röm.-Germ. Komm.*, 1958, p. 100, fig. 22. — B. Hänsel, o.c., p. 175, lista 6, 1, tab. 38, 7.

¹⁴ B. Hänsel, o.c., p. 40.

¹⁵ J. D. Cowen, o.c., p. 309, tab. 21, 6. — S. Gabrovec, *Bronzastodobni grob z Vrhnike*, *Arheološki vestnik* XVII, 1966, p. 443 sqq., tab. 1, 5. — B. Hänsel, o.c., p. 175, lista 6, 5, tab. 38, 19.

¹⁶ S. Gabrovec, o.c., p. 441, tab. I, 1–4. — J. D. Cowen, o.c., p. 262 (netočno Vrnika). — B. Hänsel, o.c., p. 175, lista 6, 3, mač iz Vrhnike donosi pod njemačkim nazivom Oberlaibach.

¹⁷ J. D. Cowen, o.c., p. 297, fig. 21, 5. — S. Gabrovec, o.c., p. 444, fig. 1, Ia.

datka drška) u sekundarnoj upotrebi opredijelilo tipu Di (po N. K. Sandarsovoj), s datiranjem ne kasnijim od kasnoheladskog perioda III A (po srednjoevropskoj kronologiji srednje brončanog doba)¹⁸. Također je egejskog podrijetla i primjerak mača-rapira s drškom u obliku jezička iz Tetova (Makedonija) tipa Ci (po N. K. Sandarsovoj), a i on je datiran u kasnoheladski period IIIA¹⁹. Oba su rapira nesumnjivo svjedočanstva dodira egejskog kulturnog kruga sa sadašnjim krajevima jugoistočne Jugoslavije. Rapiroidni mač iz Drnova (Slovenija) po obliku je u širem smislu sličan mačevima s drškom u obliku jezička tipa Sprockhoff Ib, a ovi su, pod utjecajem egejskog prostora, nastali na srednjoevropskom tlu u vrijeme stupnja Br C²⁰. U ovom sumarno navedenom popisu dosad poznatih mačeva srednjeg brončanog doba u Jugoslaviji ne smijemo izostaviti još jednu skupinu mačeva, i to s dugim profiliranim sječivom i kratkom trapezoidnom pločicom za pričvršćivanje drška, koji su u vrijeme podmaklog srednjeg brončanog doba ograničeni uglavnom na područje južne Karpatske kotline²¹. To su mačevi otkriveni u grobovima iz Sente (Bačka)²² i Vatina (Banat)²³, te primjerci iz Vršca (Banat)²⁴ i Plitvica (Lika)²⁵, što ih je B. Hänsel datirao u svoj stupanj III srednjeg brončanog doba srednjeg Podunavlja (Br B 2-C I)²⁶. Ulomak mača iz groba 3 nekropole u Ilandi (Banat)²⁷ najmlađi je u ovoj skupini i zadire vremenski već u početak kasnog brončanog doba. Toj skupini treba pribrojiti i mač iz brončane ostave Peklenica (Međimurje)²⁸. Njegova pločica za pričvršćivanje drška je oštećena, a na mjestu gdje je rupa za zakovice sačuvana jasno je uočljiv oblik pločice kratkog trapeza²⁹. Mač je po presjeku sječiva srodan primjerku iz Vršca. Ostava iz Peklenice je inače po sadržaju tipična za najstariji horizont ostava kasnog brončanog doba savsko-dravskog međuriječja (faza I, stupanj Br D). Pojavu navedenog mača u ostavi, uz mačeve s drškom u obliku jezička tipa Sprockhoff Ia i uz masivne igle s makovom glavicom, s plastičnim tordiranim ukrasom na zadeblja-

¹⁸ K. Kilian, Nordgrenze des ägäischen Kulturbereichs in mykenischer u. nachmykenischer Zeit, Jahresber. d. Inst. für Vorgesch. d. Univ. Frankfurt a M., 1976, p. 112 sqq., fig. 1 (objava mača). — N. K. Sandars, Later Aegean Bronze Swords, *American Journal of Archaeology* 67, 2, 1963, p. 123 sqq. — H. Müller-Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte IV, Bronzezeit*, 1980, p. 152 sq., 804, tab. 258, B 1.

¹⁹ B. Dragojević Josifovska, Egejsko-mikenski meč od Arheološkog muzeja u Skopje, *Godišen Zbornik Fil. fak. Skopje* 17-18, 1966, p. 179 sqq., fig. 1, 2. — N. K. Sandars, o.c., p. 120, 125, 145. — H. Müller-Karpe, o.c., tab. 158, C.

²⁰ J. Dular, o.c., p. 14, tab. I, 3.

²¹ B. Hänsel, o.c., p. 46. — B. Hänsel u ovoj skupini navodi i mač iz Vukovara, navodno u Prehistorijskoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu, ali taj ondje ne postoji, cf. isti, o.c., p. 179, lista 18, 1.

²² A. Dudáš, *Bronzlelet Zentán, Archaeologiai firtesito* 18, 1898, p. 287, fig. 3. — B. Hänsel, o.c., p. 179, lista 18, 5, tab. 38, 1.

²³ B. Milleker, *A Vattinai őstelep*, 1905, tab. I, 1.

²⁴ F. Milleker, *Vorgeschichte des Banats, Starinar III ser.* 15, p. 26, tab. 18, 2.

" B. Hänsel, o.c., p. 179, lista 18, 6. — R. Drechsler-Bižić, o.c., p. 252, tab. XXXVI, 4.

²⁶ B. Hänsel, o.c., p. 46, 179, lista 18.

²⁷ M. Marijanski, *Groblje urni kod Hande, Rad vojvođanskih muzeja* 6, 1957, p. 8, 15, tab. I, 4-8.

²⁸ K. Vinski-Gasparini, o.c., p. 53 sq., tab. 20, 2.

²⁹ Treba ispraviti atribuciju ovog mača iz ostave Peklenica navedenu prigodom objave ostave, jer njegova pločica ipak nije polukružno zaobljena već donekle oblika kratkog trapeza, cf. K. Vinski-Gasparini, o.c., p. 53.

nom vratu, možemo tumačiti kao zadržavanje starijih oblika u kompleksu nešto mlađeg materijala, što je česta pojava u ostavama kasnog brončanog doba.

Vratimo li se osnovnoj temi našeg razmatranja, valja upozoriti na još jednu skupinu ranih mačeva s izrazito trapezoidnom pločicom za pričvršćivanje drška i s kratkim izvijenim sječivom, unutar koje se mogu uočiti stanovite razlike u detaljima oblika i uže vremenske atribucije, ali svi oni sačinjavaju ipak jednu tipološki izdvojenu cjelinu, koja se jasno izdvaja od ostalih (prije navedenih) pretežno mlađih mačeva s drukčije oblikovanim sječivom i pločicom za pričvršćivanje drška. Rani, odnosno djelomice istovremeni su jedino — izuzmemo li još starije mačeve tipa Apa — mačevi sa zaobljenom pločicom i rapiroidnim kratkim sječivom tipa Sauerbrunn, iako ovi po svom podrijetlu i ornamentici nemaju genetske veze s navedenom skupinom. Dosad jedini u cijelosti objavljen kratki mač s trapezoidnom pločicom jest primjerak iz nekropole s tmulima na položaju Šume u Ročeviću (Podrinje, Bosna), otkriven u humku III, u skeletnom grobu 10, zajedno s iglom čija je glavica u obliku čavla³⁰. Mač je oštećen, a na osnovi reproducirane fotografije, na kojoj se ne razabiru detalji, teško je odrediti kojem je tipu kratkih trapezoidnih mačeva pripadao. M. Kosorić datira grob prema zatvo* renoj cjelini (igli), pa prema tome i mač u vrijeme stupnjeva Br B 2 — C. Grupi kratkih mačeva s trapezoidnom pločicom za pričvršćivanje drška pripadaju, osim netom spomenutog mača iz Ročevića, još četiri primjerka iz Jugoslavije, koji su u literaturi usput spominjani, ali dosad nisu nikad bili sustavno objavljeni i vrednovani. To su brončani mačevi kako slijede, a svi su slučajni nalazi i čuvaju se u Prethistorijskoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu:

1. **I n d i j a** kod Rume (Srijem, AP Vojvodina), inv. br. 4331 (tab. 1, 1).
Nađen u vinogradu Wilhelma Sutora, Glavna ul. kbr. 419, prigodom rigolovanja. Darovao W. Sutor 1902. g. Na trapezoidnoj pločici ravno odrezanog vrha sačuvane su 4 prstenaste (odnosno klobučaste) zakovice spojene s tankim klinom, a uočljiv je tričetvrtkružni trag od izreza donjeg dijela drška. Sječivo ima rombičan presjek i lagano izvijene rubove. Dužina mača = 30 cm.
2. **V u k o v a r** (Srijem, SR Hrvatska), inv. br. 10678 (tab. 1, 2).
Nađen u vinogradu Najpauer prigodom rigolovanja 1898. g. Na trapezoidnoj pločici ravno odrezanog vrha sačuvane su 4 štapićaste zakovice s raskucanim krajevima, a uočljiv je polukružni trag od izreza donjeg dijela drška. Sječivo ima široku središnju zadebljanu plohu i izrazito je istegnuto (izduženo) s oštećenim vrhom. Dužina mača = 36 cm.
3. **B i z o v a c** kod Osijeka (Slavonija, SR Hrvatska), inv. br. 6778 (tab. 1, 3).
Bez podataka o okolnostima nalaza. Kupljen od Oskara Friml-Antunovića iz Osijeka 1927. g. Na produženoj i pri vrhu zaobljenoj trapezoidnoj pločici sačuvane su 4 štapićaste zakovice raskucanih krajeva, s uočljivim tričetvrtkruž-

³⁰ M. Kosorić, Rezultati iskopavanja humki na nekropoli Šume u Ročeviću, *Starinar* n.s. XXXII, 1981 (1982), p. 43 sqq., tab. II, 2, 4. — Mač je reproduciran prije konzerviranja pa se na fotografiji ne razabire oblik presjeka sječiva ni tip jedine sačuvane za-

kovice. Pločica je, čini se, imala oblik kraćeg trapeza i prelazila je pod ostrim uglom u sječivo, slično kao na ovdje objavljenom primjerku iz Vukovara, s kojim je mač iz Ročevića vrlo srodan,

nim tragom od izreza donjeg dijela drška. Sječivo ima naglašeno središnje zadebljanje poput šireg rebra i izvijeno je s najvećom širinom na sredini dužine. Dužina mača = 25,5 cm.

4. Garica kod Vrbnika (otok Krk, Kvarner, SR Hrvatska) inv. br. 5641 (tab. 1, 4). Nađen vjerojatno u tumulusu, ali bez bližih podataka. Darovao Petar Brušić, pravnik, 1874. g. Na produženoj i pri vrhu zaobljenoj trapezoidnoj pločici sačuvane su 4 štapičaste zakovice raskucanih krajeva s uočljivim polukružnim tragom od izreza donjeg dijela drška. Sječivo ima široku središnju zadebljanu plohu presjeka sličnog leći i lagano izvijene rubove s najvećom širinom na sredini dužine. Dužina mača = 34,4 cm.

Sva četiri mača su slučajni nalazi za koje ne raspolažemo stručnim podacima o okolnostima pod kojima su otkriveni. Mač iz Garice reproducirao je Š. Ljubić, uz sumarni podatak da potječe navodno iz tumulusa³¹. Mač iz Indije F. Holste navodi samo u svom popisu, a uvrstio ga je i u kartu rasprostiranja trapezoidnih kratkih mačeva³². B. Hänsel navodi sva četiri mača (od kojih reproducira samo primjerak iz Bizovca) u tekstu, popisu (listama) i karti rasprostiranja³³.

Osnovni oblik ovih mačeva jest trapezoidna pri vrhu ravno odrezana ili povišena zaobljena pločica za pričvršćivanje drška, koja preko zaobljenih donjih uglova prelazi u blago izvijeno sječivo rombičnog presjeka, a rjeđe s blago zadebljanom središnjom plohom ili rebrom. Najveća širina je obično na sredini sječiva. Dužina sječiva, glede atribuiranja ovom tipu kratkog mača iznosi između cca 25–40 cm; primjerci kraći od 20 cm predstavljaju svakako bodeže³⁴. Na pločicu je sa brončanim zakovicama bio pričvršćen držak od organske materije, i to od drva, roga ili kosti, izrezan u jednom komadu. U rijetkim slučajevima sačuvao se okov od brončanog lima s vrha drška, kao npr. na maču s nalazišta Neckenmarkt u austrijskom Gradišću³⁵, po kojemu se može zaključiti da je držak od organske materije na ovim trapezoidnim mačevima bio ovalnog presjeka. Broj zakovica u pravilu je uvijek 4, a one se sastoje od tanjeg klina i prstenaste (klobučaste) glavice; na starijim primjercima su štapičaste zakovice s raskucanim krajevima rijetke, npr. citirani mač iz Neckenmarkta ima dvije gornje zakovice prstenaste, a dvije donje štapičaste. F. Holste smatra da je zamjena prstenastih zakovica štapičastim, kao i izvijenog sječiva onim istegnutim na kratkom trapezoidnom maču, uslijedila u vrlo kratkom vremenskom razmaku, odnosno da vre-

³¹ Š. Ljubić, Popis Arkeološkoga odjela Narodnog zemaljskog muzeja I, 1, 1889, p. 165, tab. XXXIII, 261.

³² F. Holste, o.c., p. 44, no. 42, karta 2 (tab. 17).

³³ B. Hänsel, o.c., p. 45, 178, lista 16, tab. 13, 25, karta 3. Opaska u korekturi: U međuvremenu je izašla iz tiska publikacija Praistorija jugoslavenskih zemalja, Bronzno doba, u kojoj sam navela i reproducirala mačeve iz Vukovara i Bizovca, cf. K. Vinski-Gasparini, Srednje brončano doba savsko-dravskog međurječja i bosanske Posavine,

Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Bronzno doba, 1983, p. 498, tab. LXXXI, 6, 7.

³⁴ F. Holste, o.c., p. 43.

³⁵ J. Hampel, A bronzkor emlékei Magvarhonban III, 1896, tab. 194, la, lb, lc, ld. — P. Schauer, o.c. p. 25, tab. 3, 27. — Mač se navodi i pod starijim imenom mjesta Neckersdorf, cf. B. Hänsel, o.c., p. 178, tab. 2, 23, odnosno pod mađarskim imenom mjesta Sopron-Nyék, cf. J. Hampel, ibidem, te E. Lomborg, o.c., p. 65 sq., fig. 5, ili samo Sopron, cf. F. Holste, o.c., p. 9, 44, no. 38, tab. 15, 2, 2a.

menska razlika između ove dvije pojave nije velika, što uostalom potvrđuju i zakovice mača iz Neckenmarkta.

Od sredine 19. stoljeća pojavljuju se opsežne studije o mačevima koje obuhvataju, uz ostale tipove, i mačeve s pločicom za pričvršćivanje drška, ali s težištem na fundusu pretežno sjeverne i donekle srednje Evrope, i to od L. Lindenschmita³⁶, preko O. Monteliusa³⁷, S. Miillera³⁸, I. Undseta³⁹ do J. Nauea⁴⁰, čija je sustavno razrađena tipologija mačeva početkom 20. stoljeća predstavljala ključnu studiju za tu vrstu oružja. Koristeći dotadašnje rezultate, K. Schumacher⁴¹ je postavio tipološku podjelu posebice mačeva s pločicom za pričvršćivanje drška, a ovu se studiju i danas smatra polaznom točkom za obradu tog oblika mačeva, od kojih zasebnu grupu čine mačevi s trapezoidnom pločicom. Ostavimo li po strani kasnije značajne studije o drugim tipovima mačeva, npr. onu o mačevima s drškom u obliku jezička E. Sprockhoffa⁴², što obuhvata pretežno nordijski kulturni krug. i studiju J. D. Cowena⁴³ s težištem na području srednje Evrope, ili pak onu o mačevima s punokovinskim drškom H. Miiller-Karpea⁴⁴, najmjerodavniju studiju o kratkim mačevima s trapezoidnom pločicom dugujemo F. Holsteu⁴⁵, koji je, za razradu njihove relativne kronologije, koristio rezultate što ih je na fundusu sjeverne Njemačke, obrađujući mačeve sa zaobljenom pločicom i izvijenim sječivom tipa Sögel, postigao E. Sprockhoff⁴⁶ a na fundusu Austrije K. Willvonseder⁴⁷.

E. Sprockhoff je, na osnovi popratnih nalaza u zatvorenim cjelinama sjeverne Njemačke, datirao mačeve tipa Sögel na završetak I. i početak II. perioda po O. Monteliusu. Tipološke karakteristike popratnog materijala ovih mačeva uspoređuje F. Holste s popratnim nalazima kratkih mačeva s trapezoidnom pločicom južne Njemačke, osvrćući se i na primjerke u Češkoj i Mađarskoj, te dolazi do zaključka da svi oni pripadaju istom vremenskom periodu. To vrijedi i za kratke mačeve s trapezoidnom pločicom Austrije, a te je, iako se radi o pojedinačnim nalazima, K. Willvonseder datirao nešto kasnije u svoj period Br B 2 kulturne

³⁶ L. Lindenschmit, *Alterthümer unserer heidnischen Vorzeit I*, 1858, sv. 1, tab. 2; sv. 3, tab. 3.

³⁷ O. Montelius, *Sur les poignées des épées et des poignards en bronze*, *Congrès International d'anthropologie et d'archéologie préhistorique*, Stockholm 1874, p. 882 sqq.

³⁸ S. Miiller, *Die nordische Bronzezeit und deren Periodeneinteilung*, 1878.

³⁹ I. Undset, *fitudes sur l'âge de Bronze de la Hongrie*, 1880.

⁴⁰ J. Naue, *Die vorrömischen Schwerter aus Kupfer, Bronze und Eisen*, 1903.

⁴¹ K. Schumacher, *Stand und Aufgaben der bronzezeitlichen Forschung in Deutschland*, 10. Bericht d. Röm.-Germ. Komm., 1917, p. 7 sqq.

⁴² E. Sprockhoff, *Die germanischen Griffzungenschwerter*, Röm.-Germ. Forsch. 3, 1931.

⁴³ J. D. Cowen, *Eine Einführung in die Geschichte der bronzenen Griffzungenschwerter in Süddeutschland und den angrenzenden Gebieten*, 36. Bericht d. Röm.-Germ. Komm., 1955, p. 52 sqq. — *Isti, The Origins of the Flange-hilted Sword of bronze in Central Europe*, *Proceedings of the Prehistoric Society* 32, 1966, 262 sqq.

⁴⁴ H. Miiller-Karpe, *Die Vollgriffschwerter der Urnenfelderzeit aus Bayern*, 1961.

⁴⁵ F. Holste, o.c., p. 2 sqq., 43 sq., karta 2 (tab. 17).

⁴⁶ E. Sprockhoff, *Die ältesten Schwertformen Niedersachsens*, *Prähistorische Zeitschrift* 18, 1927, p. 123 sqq. — *Isti, Niedersachsens Bedeutung für die Bronzezeit Westeuropas*, 31. Bericht d. Röm.-Germ. Komm., 1941, II, p. 5 sqq.

⁴⁷ K. Willvonseder, *Die mittlere Bronzezeit in Österreich I, II*, 1937, p. 87 sq., 89 sq., 248 sq., 257, fig. 8.

grupe istočne Austrije, koju u starijoj fazi povezuje s kompleksom kulture grobnih humaka srednjeg Podunavlja. Trapezoidni mačevi su glede popratnog materijala — da spomenemo samo onaj najtipičniji — združeni najčešće s plosnatim sjekirama pojačanih rubova, sa srpastim iglama starijeg tipa i s iglama s bikoničnom glavicom zadebljanog vrata i ekscentrično probušenom rupom, dakle s oblicima karakterističnim za početak srednjeg brončanog doba. F. Holste kratke mačeve s trapezoidnom pločicom svrstava u svoj Lochham horizont kulture grobnih humaka južne Njemačke, što vremenski odgovara Reineckeovom stupnju Br B 1 i smatra ih tipičnom pojavom početnog perioda srednjeg brončanog doba sjeverozapadne i srednje Evrope, kao i srednjeg Podunavlja. Istom kompleksu i vremenu pripisuje F. Holste i mačeve tipa Au/Valsomagle, koji su u odnosu na držak tipološki vrlo srodni kratkim mačevima s trapezoidnom pločicom, samo što im držak ovalnog presjeka nije od organske materije, već punokovinski⁴⁸. Ovu sličnost ovalnog punokovinskog drška mačeva tipa Au/Valsomagle sa sačuvanim ovalnim brončanim pločicama (u dva slučaja) s vrha drška od organske materije na kratkim mačevima s trapezoidnom pločicom analizirao je E. Lomborg, dokazavši istovremenost oba tipa mača⁴⁹. Izvijeni oblik sječiva ranih trapezoidnih mačeva s druge pak strane upućuje na srodnost ovih mačeva s mačevima tipa Apa i tipova Sauerbrunn-Boiu-Keszthely. S obzirom na pojedine tipološke detalje u razlici među kratkim mačevima s trapezoidnom pločicom, npr. na prisustvo štapičastih zakovica umjesto prstenastih, te ovalnog produžetka gornje strane trapeza i istegnutog sječiva, F. Holste pretpostavlja, što je već spomenuto, da ovaj tip mača može imati stanovit vremenski raspon trajanja, koji, međutim, ne obuhvata duži period. Ovo mišljenje dijeli i E. Lomborg⁵⁰. Opravdanost takve hipoteze dokazao je u novije vrijeme P. Schauer obrađujući mačeve znatnog dijela srednje Evrope. On je kratke mačeve s trapezoidnom pločicom potanko svrstao u više tipova, a datirao ih je, kao i F. Holste, u Lochham horizont Bavar-ske, odnosno Regelsbrunn horizont Donje Austrije (Br B 1), ali neke tipove među njima također i u iduću Göggenhofen horizont srednjeg brončanog doba južne Njemačke (Br 2/ C I)⁵¹. B. Hansel je kratke mačeve s trapezoidnom pločicom također razvrstao u tri tipološke varijante, ali je njihovu pojavu i trajanje fiksirao u svoj stupanj II srednjeg brončanog doba srednjeg Podunavlja (Br B I)⁵².

Mač iz Indije (tab. 1, 1) predstavlja klasičan primjerak kratkog mača s trapezoidnom pločicom: ima blago izvijeno sječivo rombičnog presjeka, trapezoidnu pločicu za pričvršćivanje drška od organske materije (koji se nije sačuvao) sa 4 prstenaste zakovice i tričetvrtkružno naznačenim izrezom donjeg dijela drška; dužina mu je 30 cm. Njega je B. Hansel uvrstio u svoju drugu varijantu trapezoidnih mačeva Karpatske kotline, kojoj pripaja još i primjerak s nepoznatog

⁴⁸ F. Holste, o.c. p. 9 sqq.

« E. Lomborg, o.c., p. 65 sq. - E. Lomborg je mač iz Neckenmarkta, koji donosi pod starim nazivom Sopron-Nyék, pogrešno opredijelio tipu Au/Valsomagle, pri čemu ga je vjerojatno zavela sačuvana bron-

čana pločica s vrha drška i njezina srodnost s brončanim drškama mačeva tipa Au/Valsomagle.

⁵⁰ E. Lomborg, o.c., p. 76 sq.

⁵¹ P. Schauer, o.c., p. 8 sq.

⁵² B. Hänsel, o.c., p. 45 sq.

lokaliteta što se vodi pod nazivom »Mađarska«⁵³, a datira ih u svoj stupanj II srednjeg brončanog doba srednjeg Podunavlja. Detaljnu tipološku podjelu trapezoidnih mačeva razradio je P. Schauer. Mač iz Indije obilježen je svim značajkama tipa Sandharlanden (Bavarska) P. Schauerove klasifikacije, koji je ovom tipu pripisao niz kratkih mačeva s područja Bavarske, Švicarske i Austrije, što ih ovdje ne navodimo. Geografski najbliža paralela maču iz Indije je mač tipa Sandharlanden s lokaliteta St. Margarethen (Gradišće, Austrija), a srodan je i s već spomenutim mačem iz Neckenmarkta⁵⁴, također iz Gradišća. Primjerak iz »Mađarske« ima međutim drukčije obilježje prijelaza sječiva u pločicu i same pločice, pa ga se može prije usporediti s trapezoidnim mačevima tipa Statzendorf, iako među navedenim tipovima trapezoidnih mačeva nema veće vremenske razlike⁵⁵. Zatvorene cjeline u kojima su otkriveni mačevi tipa Sandharlanden, npr. grob iz St. Margarethena s materijalom tipičnim za početak srednjeg brončanog doba⁵⁶, kao i brončana ostava tipa Koszider s nalazišta Včelince u Slovačkoj⁵⁷, potvrđuju F. Holsteovo datiranje kratkih trapezoidnih mačeva u horizont Lochham (početak srednjeg brončanog doba), odnosno B. Hansela u stupanj II srednjeg brončanog doba, srednjeg Podunavlja⁵⁸. Mač iz Indije, koji se može samo tipološki vrednovati, pripada, prema iznesenim činjenicama, početku srednjeg brončanog doba, odnosno vremenu stupnja Br B 1 i jedini je njegove tipološke varijante u Jugoslaviji.

Slijedeći primjerak je mač iz Vukovara (tab. 1, 2). Taj je u osnovi također trapezoidan, ali se ipak u pojedinostima oblika razlikuje od onog iz Indije. Pločica mu je kratka trapezoidna s 4 štapičaste zakovice i polukružno naznačenim izrezom donjeg dijela drška, sječivo je šašoliko istegnuto sa širokim središnjim zadebljanjem; dužina mu je 36 cm. Nastojimo li naći paralele maču iz Vukovara, mora se prvenstveno uzeti u obzir šašoliki istegnuti oblik, kao i presjek njegovog sječiva. B. Hansel ga je uvrstio u svoju prvu varijantu trapezoidnih mačeva, zajedno s primjercima s nalazišta Neckersdorf (odnosno Neckenmarkt), Budapest-Zugló i Velemszentvid⁵⁹, koje je sve datirao u svoj stupanj II srednjeg brončanog doba srednjeg Podunavlja (Br B 1). Međutim, mač iz Neckenmarkta je zapravo usporediv s mačem iz Indije jer on ima izvijeno sječivo, baš kao i mač s nalazišta Budapest-Zugló. Iako za mač iz Vukovara ne možemo ukazati na neposredne analogije, on je vrlo blizak trapezoidnim mačevima tipa Gamprin, kako ih je imenovao P. Schauer⁶⁰. I ove trapezoidne mačeve on datira, na osnovi zatvorenih nalaza, naročito groba iz Gamprina (Br B 1) i primjerka iz tumulusa Traun-Alm-Eck (Gor-

⁵³ B. Hansel, o.c. p. 45, 178, lista 16. — J. Hampel, o.c. I, 1886, tab. 18, 7.

⁵⁴ P. Schauer, o.c. p. 24 sq., tab. 3, 25—27.

⁵⁵ P. Schauer o.c. p. 25 no. 26.

« P. Schauer' o.c.] p. 25 no. 26.

« M. Novotna, *Hortfunde vom sog. Koszider* aus dem Gebiet der Slowakei, *Musica VI*, 1966, p. 9 sqq.

⁵⁸ P. Schauer, o.c. p. 26. — B. Hansel, o.c. p. 45.

⁵⁹ Cf. B. Hänsel, o.c. p. 45, tab. 2, 29, 33.

— B. Hänsel navodi, ali ne reproducira, nalaz mača s nalazišta Velemszentvid kao bližak vukovarskom; kako je njegova reprodukcija u nama nedostupnoj publikaciji (K. 'f J^ke ^ S f ^ " ^ f J J T M ^ 8 ^ Y e l e m S t V i d . 1 9 0 8 , p . 3 6 , t a b . 3 0 < 6 > n e m o " z e m o t a J Primjerak ocijeniti.

⁶⁰ P. Schauer, o.c. p. 38, tab. 10, 90, 92-93; 11, 95-99, 101; 12, 102-107.

nja Austrija)⁸¹, koji je najrodniji vukovarskom maču, u horizont Lochham južne Njemačke, ali s mogućim trajanjem i u idući horizont Göggenhofen (Br B 2/C I)⁶². Važno je istaknuti da mač iz Vukovara ima štapičaste zakovice, dok su zakovice na gotovo svim mačevima tipa Gamprin prstenaste, a i sječivo mu nije izvijeno kao na ranim primjercima, već istegnuto šašoliko. Imimo li na umu (prethodno izneseno) zapažanje F. Holstea da su za početnu fazu srednjeg brončanog doba karakteristične prstenaste zakovice i izvijena sječiva, a da se obično nakon njih javljaju štapičaste (u rijetkim slučajevima su one na istom maču ili bodežu združene) i istegnuta sječiva, moglo bi se zaključiti da je mač iz Vukovara nešto mlađi od mača iz Indije, tj. on bi vjerojatnije pripadao stupnju Br B 2 nego stupnju Br BI, iako je to samo pretpostavka, jer on je slučajna nalaz bez popratnog materijala. Međutim, u prilog nešto kasnijem datiranju govori i (prethodno spomenuti) mač iz Ročevića koji je — iako fotografija pri njegovoj objavi nije jasna, a i mač je oštećen (vidi bilj. 30) — izgleda ipak srodan s primjerkom iz Vukovara.

Preostaju još dva mača srodnog tipološkog obilježja, kraći iz Bizovca u Slavoniji (tab. 1, 3) i duži iz Garice na kvarnerskom otoku Krku (tab. 1, 4). Po obliku pločice, naročito po duktusu njezinih bočnih strana, oni su srodniji trapezoidnim mačevima, iako im je gornji dio trapeza nešto produžen i pri vrhu zaobljen, nego mačevima s polukružnom ili tričetvrtkružnom pločicom, kao što su to npr. oni tipa Sogel. Valja naglasiti da oba primjerka imaju štapičaste zakovice, ali su im sječiva izvijena, i to ne s rombičnim presjekom, poput mača iz Indije, već sa središnjim rebrom, odnosno zadebljanjem. B. Hansel mačeve iz Bizovca i Garice, od kojih reproducira samo bizovački, navodi kao tipične predstavnike njegove treće varijante kratkih trapezoidnih mačeva⁶³, a nju također vremenski opredjeljuje u svoj stupanj II srednjeg brončanog doba srednjeg Podunavlja. Obličje mačeva iz Bizovca i Garice je prilično rijetko, pa nije lako naći za njih odgovarajuće paralele. Donekle bi ih mogli usporediti s mačem s nalazišta Hlivištia u Slovačkoj⁶⁴, na koji je već ukazao B. Hansel, a također i s primjerkom s nalazišta Hotin u Češkoj⁶⁵. Obje navedene paralele imaju srodno oblikovanu pločicu; sječiva su im izvijena ali s rombičnim presjekom, po čemu se razlikuju od ovdje objavljenih primjeraka. Mač iz Hofina nema sačuvane zakovice i slučajna je nalaz. P. Novák ga je uvrstio u skupinu trapezoidnih mačeva ne razlučivši pojedine tipove, a skupinu je okvirno datirao od završetka starije do početka mlađe kulture grobnih humaka⁶⁶, što nam ne može poslužiti kao putokaz za datiranje ovdje objavljenih primjeraka. Kratki mač iz ostave Hlivištia pripisao je J. Vlado bodežima tipa

« P. Schauer, o.c. p. 38, 39, tab. 11, 96; 12 102 — K. Willvonseder nalaze s lokaliteta Traun-Alm-Eck vodi pod nazivom Wimbach, cf. K. Willvonseder, o.c. p. 414, tab. 42,

z

' - P. Schauer, o.c. fig. 1, p. 8. sq, 40.

« B. Hansel, o.c. p. 45, tab. 13, 25.

»* J. Hampel, o.c. I, 1886, tab. XVIII, 4. — B. Hansel, o.c. p. 174 (pod nazivom Hlivište).

⁶⁵ A. Beneš, K problémům mohylové kultury doby bronzové ve středních Čechách, Sborník Nar. mus. Praha XIII, 1-2, 1959, p. 39. 4, 3. - P. Novák, Děj Schwerter m der Tschechoslowakei, Prahistsche Bronze-**** TM, 4, 1974, p. 7 tab. 3, 23.

« P. Novák, o.c. - p. 6 s. ^

Hodejov (iako mu je dužina 28,4 cm), koje, po ostavi Hodejov Koszider tipa s područja rasprostiranja kulture Piliny, datira u mlađu fazu srednjeg brončanog doba⁶⁷. Međutim, ovo datiranje bodeža tipa Hodejov ne može se primijeniti na mač iz ostave Hlivištia, jer se oni po tipološkom obilježju međusobno razlikuju (bodeži tipa Hodejov npr. imaju pretežno 3 rupe za zakovice). Donekle usporediv s primjercima iz Bizovca i Garice je mač s lokaliteta Vorder-Hainbach (područje grada Beča)⁶⁸, koji P. Schauer smatra srodnim s mačevima tipa Gamprin⁶⁹ — a tom tipu pripada i mač iz Vukovara — ali i on je slučaj nalaz, pa ne pruža uporište za datiranje. Kako nedostaju neposredne paralele za mačeve iz Bizovca i Garice, mogu nam posredno poslužiti kao kronološki oslonac dva putokaza: njihovo izvrieno oblikovano sječivo i obilježje samog nalazišta Garica. Izvijena kratka sječiva se javljaju na starijim mačevima s trapezoidnom pločicom za pričvršćivanje drška; ona su genetski srodna sa sječivima mačeva tipa Haidusámson-Ana i tipova Sauerbrunn-Boiu, što govori u prilog njihovoj starijoj pojava. Obilježje nalazišta Garica su tumuli, pa iako nemamo bližih podataka o okolnostima nalaza i karakteru tumula, s istog položaja potječe i obavljeni triangularni bodež, datiran na završetak ranog brončanog doba (Br A 2)⁷⁰. Mišljenia smo, prema tome, da bi se mačeve s nalazišta Bizovac i Garica moglo datirati na početak srednjeg brončanog doba, odnosno u stupani Br B 1, iako, na osnovi štapićastih zakovica i presieka sječiva, ne bi smjeli isključiti mogućnost njihovog trajanja i u stupnju Br B 2.

Ovdje objavljeni kratki mačevi s trapezoidnom pločicom za pričvršćivanje drška, po položaju nalazišta na kojima su otkriveni, pripadaju arealu rasprostiranja različitih kulturnih grupa, premda je pojavu analognih mačeva moguće pratiti općenito u sievernoj, a naročito srednjoj Evropi u kulturnom krupni pretežno starije i s^ednje kulture grobnih humaka, kao i u Karpatskoj kotlini. Mačevi iz Indije i Vukovara otkriveni su na srijemskom tlu. na području rasprostiranja vatinke kulture i mogu se, s obzirom na njihovo datiranje, premda je vukovarski primjerak možda nešto mlađi, pripisati početnom vremenu njezine vatinke-vršačke faze (po N. Tasiću stupanj Br B I,⁷¹ po S. Dimitrijeviću također stupani Br B 1 — horizont Lovas-Hrtkovci⁷², a po M. Garašaninu pančevačko-omoljička faza, stupnjevi Br A 2-B I⁷³). Mač iz Bizovca u Slavoniji (kod Osijeka) potječe s područja rasprostiranja kulture inkrustirane keramike južne Transdanubije (grobovi Bijelo Brdo, Dalj-Bajer, Erdut, naselje Beli Manastir i dr.), koja je izvršila prodor iz Transdanubije i Baranje, preko Drave i Dunava, u istočnu

⁶⁷ J. Vladoar, Die Dolche in der Slowakei, Prahistorische Bronzefunde VI, 3, 1974, p. 47 sq., tab. 6, 129.

⁶⁸ K. WiUvonseder, o.c., p. 81, no. 6; p. 404, tab. 50, 1.

⁶⁹ P. Schauer, o.c., p. 39, tab. 12, 106.

⁷⁰ Z. Vinski, o.c., p. 14, tab. III, 2.

⁷¹ N. Tasić, o.c., p. 212.

⁷² S. Dimitrijević, Arheološka topografija i izbor arheoloških nalaza s vinkovačkog tla, Izdanja Hrv. arh. dr. 4, 1979, p. 142.

⁷³ M. Garašanin, Praistorija SR Srbije I, 1973, p. 328.

Slavoniju⁷⁴. Mač iz Garice na otoku Krku nađen je u tumulusu i može se vjerojatno pripisati kulturnoj grupi s obilježjem gradinskih naselja i pokapanjem pod humcima koja se već završetkom ranog brončanog doba formira u Istri i na sjeverno jadranskom pojasu⁷⁵.

⁷⁴ K. Vinski-Gasparini, o.c, p. 493 sqq.

skih zemalja IV, Bronzano doba, 1983, p. 114

⁷⁵ B. Čović, Regionalne grupe ranog brončanog doba: Istra, Praistorija jugoslaven-

WI-> 122 sqq.

OPIS TABLE
TAFELVERZEICHNIS

Tabla 1

Tafel 1

1, Indija; 2, Vukovar; 3, Bizovac; 4, Garica. Mj.=cca 1 : 2.

ZUSAMMENFASSUNG

EIN BRONZEZEITLICHES KURZSCHWERT AUS INDIJA
UND IHM VERWANDTE EXEMPLARE IN KROATIEN

Bevor die im Titel angeführten Waffen gedeutet werden, dürfte es angebracht sein den bestehenden Fundstoff der bislang veröffentlichten Bronzeschwerter der frühen und mittleren Bronzezeit Jugoslawiens in einem kurzen Überblick, ohne Anspruch auf Vollständigkeit, mitzuteilen, dies umso eher, weil anderswo keinerlei entsprechende Übersicht vorliegt. Vf. beschränkt sich dabei auf die notwendigsten typologisch-chronologischen Angaben.

Als die ältesten Exemplare gelten das kurze Vollgriffschwert vom Typ Apa von Donja Dolina (bei Bosanska Gradiška, Nordbosnien)², zeitlich verankert in der Spätperiode der frühen Bronzezeit (Bz A2)³, sowie das dem obigen verwandte Schwert ebendieses Typs aus dem unveröffentlichten Bronzedeponat von Vajska (Batschka)⁴. Zeitlich etwas jünger sind die einzigen in Jugoslawien bisher vorgefundenen verzierten Griffplattenschwerter, vom Typ Sauerbrunn (Bz BI) von Lavrica (Slowenien)⁵ und Gospić (Lika, Kroatien)⁶. Ihnen nahestehend sind wiederum 2 Griffzungenschwerter, u. zw. das verzierte Exemplar von Dolina an der Save (Slawonien)⁷, vom Typ Boiu-Keszthely, jüngere Variante, zugehörig der Stufe Bz B2, mit möglicher Dauer innerhalb der Stufe Bz C, als auch das nicht verzierte Exemplar von Bela Crkva (Banat)⁸, etwa ähnlich dem Typ Boiu (Sonderform), ungefähr zeitgleich dem vorangehenden. Ebenfalls Griffzungenschwerter sind diejenigen von den Fundorten Studenec-Ig (Slowenien)⁹, Buzija bei Bjelaj (Bosnien)¹⁰ und Radaljska ada-Flussbett der Drina (Bosnien)¹¹, die sämtlich eine typologische Verbindung zwischen Schwertern vom Typ Boiu und denen vom Typ Sprockhoff Ia veranschaulichen. Alle 3 Exemplare sind entsprechend ihren Formdetails bestimmt nicht älter von der Stufe Bz C; das jüngste ist jenes von Radaljska ada, es gehört etwa der Stufe Bz C2 an, oder bereits dem Übergang zur Stufe Bz D. Die unlangst veröffentlichten Griffzungenschwerter von den Fundorten Rumin und Trilj bei Sinj (Dalmatien) sind mit dem Typ Sacile, bzw. mit dem Typ Nitzing und den ihm nahestehenden Varianten verwandt, entstanden in nordadriatischen Gegenden, u. zw. nach dem Vorbild der älteren Schwerter vom Typ Teòr, gleichfalls aus der Typengruppe der Boiu Schwerter; zeitlich gehören sie der entwickelten und fortgeschrittenen mittleren Bronzezeit an (Bz C1 u. C2)¹². Ausserdem besteht innerhalb Jugoslawiens eine Gruppe mittelbronzezeitlicher Griffzungenschwerter mit kurzer Klinge die — simultan zu denjenigen vom Typ Boiu — auch ein Kettenglied in der Entwicklung späterer ebenso gebildeter Griffzungenschwerter vom Typ Sprockhoff Ia darstellen; es handelt sich um Exemplare bekannt unter dem Namen: Typ Joševa, bzw. Typ Smolenice und Typ Sombor. Das Schwert von Joševa (Serbien)¹³, ein Grabfund aus dem Bereich der westserbischen Fazies der Vatin-Kultur, gehört zeitlich zu den Stufen Bz B2—C1¹⁴. Ungefähr zeitgleich sind die übrigen Exemplare von den Fundorten Sombor (Batschka)¹⁵, Vrhnika (Slowenien)¹⁶ und Hajdukovo (Batschka)¹⁷ Eige-

nartig ist der Grabfund eines ägäischen Rapiers vom Fundort Iglarevo (Metohija), angehörig in seiner primären Form dem Typ A (nach G. Karo), aus der mykenischen Schachtgräberzeit, jedoch in sekundärer Form (wegen seiner Zutat) eigentlich der späthelladischen Periode III A¹⁸. Gleichfalls ägäischer Herkunft ist noch ein Rapier mit Griffzunge vom Fundort Tetovo (Makedonien) — Typ Ci nach N. K. Sanders — das auch in die späthelladische Periode III A datierbar ist¹⁹. Beide Rapiere sind zweifellos Zeugnisse von Kontakten des ägäischen Kulturkreises mit den südöstlichen Landschaften im jetzigen Jugoslawien. Das einem Rapier ähnliche Exemplar von Drnovo (Slowenien) ist, seiner Formbildung nach, im weiteren Sinn, etwa den Griffzungenschwertern vom Typ Sprockhoff Ib entsprechend, die sich z.Z. der Stufe Bz C auf mitteleuropäischem Boden unter ägäischer Beeinflussung entwickelt haben²⁰. In diesem summarischen Überblick der bisher bekannten mittelbronzezeitlichen Schwerter Jugoslawiens ist weiterhin eine Gruppe von Schwertern mit kurzer trapezförmiger Griffplatte und langer profilierter Klinge einzubeziehen, die sich in der vorgerückten mittleren Bronzezeit zu meist auf das Gebiet des südlichen Karpatenbeckens beschränkten²¹. Es sind das Grabfunde in Senta (Batschka)²² und Vatin (Banat)²³, sowie Einzelstücke von Vršac (Banat)²⁴ und Plitvice (Lika, Kroatien)²⁵, die B. Hänsel in seine Stufe MD III (Bz B2-C1) einbezogen hat²⁶. Das Schwerbruchstück des Brandgrabes 3 von Ilanda (Banat)²⁷ ist der jüngste Fund dieser Gruppe und gehört schon in die Anfänge der Stufe Bz D. Hierzu ist zusätzlich eines der Schwerter aus dem Bronzedept von Peklenica (Međimurje, Kroatien)²⁸ zu berücksichtigen, u. zw. als mittelbronzezeitliches, d.h. älteres Überbleibsel im Fundverband des erwähnten spätbronzezeitlichen Depots (Phase I, Bz D).

Nach dem obigen knapp zusammengefassten Überblick, wendet sich Vf. dem Hauptthema zu. In Verbindung damit sei eigens auf noch eine Gruppe von frühen Schwertern aufmerksam gemacht, u. zw. mit ausgeprägt trapezförmiger Griffplatte und kurzer geschweifeter Klinge. Innerhalb dieser Gruppe sind gewisse Unterschiede, sowohl in den Einzelheiten der Form, als auch in der enger bestimmbaren zeitlichen Zuordnung ersichtlich, jedoch alles das bildet trotzdem eine typologisch gesonderte Ganzheit, die sich klar von den vorher angeführten überwiegend jüngeren Schwertern, mit andersartig geformter Griffplatte und Klinge, unterscheidet. Das bisher einzige, der eben erwähnten Gruppe zugehörige, veröffentlichte Kurzsword mit trapezförmiger Griffplatte ist das Exemplar aus Grabhügeln vom Fundort Ročević, Flur Šume (Flusstal der Drina, Bosnien), Grabhügel III, Skelettgrab 10, grabverbunden mit einer Nagelkopfnadel³⁰. Das Schwert ist beschädigt, nach dem reproduzierten Photo, ohne ersichtlichen Details, ist es kaum beurteilbar welchem Typ trapezförmiger Kurzsworder es zuzuordnen wäre. M. Kosorić stellt Grab 10, nach der Nadel, in die Zeit der Stufe Bz B2-C. Der Gruppe von Kurzswordern mit trapezförmiger Griffplatte gehören — abgesehen vom eben erwähnten Exemplar von Ročević — weiterhin vier Exemplare aus Jugoslawien an, die in der Literatur nebstbei vorkommen, aber bisher niemals richtig veröffentlicht und ausgewertet wurden. Es handelt sich durchwegs um Einzel-funde von Bronzeswordern — ihr Verbleib ist die Urgeschichtliche Sammlung des Archäologischen Museums in Zagreb — die nun bekanntgegeben werden:

1. *Indija* bei Ruma (Syrmien, Vojvodina), Inv. Nr. 4331 (Taf. 1, 1), in Museum seit 1902. An der trapezförmigen Griffplatte sind 4 Ringnieten erhalten; der Heftausschnitt ist dreiviertelkreisförmig; die Klinge zieht mit sanftem Bogen ein, ist leicht geschweift, hat Mittelgrat, der Querschnitt ist rhombisch; Länge = 30 cm.
2. *Vukovar* (Svrmien, Kroatien), Inv. Nr. 10678 (Taf. 1, 2), im Museum seit 1898. An der trapezförmigen Griffplatte sind 4 Pflocknieten erhalten; der Heftausschnitt ist halbkreisförmig; die Klinge zieht mit sanftem Bogen ein, ist breit schilfblattförmig und gestreckt, mit verdickter Mittelfläche; Länge = 36 cm.
3. *Bizovac* bei Osijek (Slawonien, Kroatien). Inv. Nr. 6778 (Taf. 1, 3), im Museum seit 1927. Die trapezförmige Griffplatte ist am oberen Teil etwa's verlängert und abgerundet, mit 4 erhaltenen Pflocknieten; der Heftausschnitt ist dreiviertelkreisförmig; die Klinge zieht bogenartig ein, ist geschweift, mit verdickter Mittelrippe. Länge = 25,5 cm.
4. *Garica* bei Vrbnik (Adriainsel Krk, Ouarnerbucht, Kroatien), Inv. Nr. 5641 (Taf. 1, 4), im Museum seit 1874. Angeblich Grabhügelfund. Die trapezformige Griffplatte ist am oberen Teil etwas verlängert und abgerundet, mit 4 erhaltenen Pflocknieten; der Heftausschnitt ist halbkreisförmig; die Klinge zieht mit sanftem Bogen ein, ist leicht geschweift, mit verdickter Mittelfläche; Länge = 34,4 cm.

Alle vier vorgelegten Schwerter sind zufällige Einzelfunde, ohne Fachangaben der Fundumstände, nur das Exemplar von Garica hat Š. Ljubić seinerzeit abgebildet, mit der Angabe, dass es aus Grabhügeln herkommt³¹. Das Exemplar von Indija ist in der Verbreitungskarte trapezförmiger Kurzschwerter und in der zugehörigen Fundliste von F. Holste vermerkt³². B. Hansel fuhrt sämtliche vier Schwerter im Text, den Fundlisten und seinen Verbreitungskarten an, nur das Exemplar von Bizovac ist bei ihm abgebildet³³.

Charakteristische Eigentümlichkeit der vorgelegten Schwerter ist die trapezförmige Griffplatte, die an den unteren abgerundeten Ecken in die sanft geschweifte Klinge rhombischen Querschnitts, oder mit verdickter Mittelfläche, seltener mit verdickter Mittelrippe, übergeht. Die grösste Breite befindet sich insgemein an der Klängenmitte. Bezugnehmend auf die Zuordnung des einschlägigen Typs solcher Kurzschwerter beträgt die Klängenlänge etwa 24 bis 40 cm. Exemplare kürzer von 20 cm gelten allenfalls als Doche³⁴. An die trapezformige Platte hat man den Griff aus organischer Substanz (Holz, Horn, Knochen), aus einem Stück geschnitten, mit Bronzenieten befestigt. Seltenenfalls blieb die bronzene Knäufplatte erhalten, so z. B. am Schwert vom Fundort Deckenmarkt im Burgenland (Österreich)³⁵, wonach zu entnehmen ist, dass der Griff ovalen Querschnitt hatte. Die Zahl der Nieten beträgt immer 4, zumeist handelt es sich um Ringnieten. An älteren trapezförmigen Schwertern sind Pflocknieten selten; z. B. sind am erwähnten Exemplar von Neckenmarkt 2 obere Ringnieten und 2 untere Pflocknieten ersichtlich. F. Holste ist der Meinung dass der Ersatz von Ringnieten durch Pflocknieten, sowie der geschweiften durch gestreckte Klängen, in einem kurzen Zeitabschnitt erfolgte, bzw. der Zeitunterschied gering gewesen sein musste, wie man

dies iibrigens an den Nietbildungen des Neckenmarkter Exemplares beobachten kann.

In der Zusammenfassung nimmt Vf. davon Abstand die im kroatisch verfassten Text angegebene Literatur betreffs Bronzeschwerter (Anm. 3644) nochmals anzufiihren, bis auf jene Auswahl an Publikationen die fiir den jetzigen Forschungsstand bezugnehmend auf trapezförmige Griffplattenschwerter nicht umgangen werden diirfen. Diesbeziiglich ist zweifellos die Studie von F. Holste⁴⁵ grundlegend, worin die relative Chronologie derselben dargelegt wurde, mit Beriicksichtigung der Folgerungen E. Sprockhoffs⁴⁶ hinsichtlich Norddeutschlands (sog. Typ Sögel) und K. Willvonseders⁴⁷ beziiglich Osterreichs.

E. Sprockhoff datierte die Schwerter mit abgerundeter Griffplatte vom Typ Sögel an das Ende der Periode I und an den Anfang der Periode II, nach Montelius, mit Beriicksichtigung geschlossener Gräber Norddeutschlands. F. Holste vergleicht die typischen Merkmale der Begleitfunde dieser Schwerter mit denjenigen der Begleitfunde von trapezförmigen Kurzschnvertern Siiddeutschlands einschliesslich der Exemplare in Böhmen und Ungarn, um zur Erkenntnis zu gelangen, dass sämtliche demselben Zeitabschnitt angehören. Das gilt auch fiir solche Kurzschnverter in Osterreich (Einzelfunde), die K. Willvonseder etwas später datierte, d.h. in seine Periode Bz B2. Trapezförmige Kurzschnverter verbindet jedoch F. Holste mit seinem Lochham Horizont der Hügelgräberkultur Siiddeutschlands, der zeitlich der Stufe Bz BI entspricht und beurteilt diesen Waffentyp als ein Kennzeichen der beginnenden mittleren Bronzezeit Nordwest- und Mitteleuropas, einschliesslich des mittleren Donaauraums. Derselben Zeit rechnet F. Holste noch die Vollgriffschwerter vom Typ Au/Valsomagle an⁴⁸, deren Metallgriffe mit denen (organischer Substanz) an trapezförmigen Kurzschnvertern — wobei ovale bronzene Knaufplatten zweimal erhalten blieben — eng verwandt sind, wie das E. Lomborg korrelativ und chronologisch bezeugen konnte⁴⁹. Andererseits weisen die geschweiften Klingenformen der friihen trapezförmigen Kurzschnverter auf ihre Vervandtschaft mit Schnvertern vom Typ Apa, sowie mit den Schnvertern vom Typ Sauerbrunn und vom Typ Boiu hin. Mit Riicksicht auf manche typologischen Unterschiede in etlichen Einzelheiten an trapezförmigen Kurzschnvertern — z.B. Anwesenheit von Pflocknieten anstatt Ringnieten, ovale Verlängerung der Oberseite am Trapez, gestreckte Klingenform — setzt F. Holste voraus, wie schon erwähnt, dass dieser Schwerttyp eine gewisse Zeitspanne angedauert hat, die aber nicht lang sein diirfte. Der gleichen Meinung schliesst sich E. Lomborg an⁵⁰. Die Berechtigung eines solchen Standpunktes bewies neuerdings P. Schauer in seiner ausführlichen Bearbeitung von Schwertern eines namhaften Teils Mitteleuropas. Er staffelte trapezförmige Kurzschnverter in vielerlei Typen und datierte sie, entsprechend Holste, in den Lochham Horizont Bayerns, bzw. den Regelsbrunn Horizont Niederösterreichs (Bz BI); jedoch einige von seinen Typen auch in den folgenden Göggenhofen Horizont der mittleren Bronzezeit Siiddeutschlands (Bz ~~B2~~/C1)⁵¹. B. Hansel gliederte trapezförmige Kurzschnverter in 3 typologische Varianten, deren Erscheinen und Dauer fixierte er innerhalb seiner Stufe MD II (Bz BI)⁵².

Das Schwert von Indija (Taf. 1, 1) stellt ein charakteristisches Exemplar eines trapezförmigen Kurzschwertes dar, vgl. hierzu die Beschreibung. B. Hänsel reihte es in seine zweite Variante trapezförmiger Schwerter des Karpatenbeckens ein, in die er auch ein Exemplar unbekanntes Fundortes aus »Ungarn« einbezieht, mit der zeitlichen Zuordnung in seine Stufe MD II⁵³. Eine typologisch detaillierte Einteilung trapezförmiger Schwerter wird P. Schauer verdankt. Das Schwert von Indija kennzeichnen alle Merkmale des Typs Sandharlanden (Bayern) der Schauerschen Klassifikation, wonach von diesem Typ eine Reihe Kurzs Schwerter aus Bayern, der Schweiz und Österreich bestehen, die Vf. hier nicht aufzählt. Die geographisch nahestehende Parallele zum Schwert von Indija ist dasjenige (Typ Sandharlanden) vom Fundort St. Margarethen im Burgenland (Österreich), übrigens verwandt mit dem vorhin angeführten Schwert aus dem burgenländischen Neckenmarkt⁵⁴. Jedoch das Exemplar aus »Ungarn« weist ein andersartiges »Gepänge des Obergangs der Klinge zur Griffplatte und der Griffplatte selbst auf, so dass man es eher mit den trapezförmigen Schwertern vom Typ Statzendorf vergleichen soll, obwohl zwischen den angegebenen Typen trapezförmiger Schwerter kein grösserer Zeitunterschied besteht⁵⁵. Geschlossene Ganzheiten, worin sich Schwerter vom Typ Sandharlanden befunden haben — z.B. das Grab von St. Margarethen, enthaltend typischen Fundstoff der beginnenden mittleren Bronzezeit⁵⁶, sowie das Bronzedept vom Koszider Typ vom Fundort Včelnice in der Slowakei⁵⁷ — bestätigen durchaus die Zeitstellung von trapezförmigen Kurzs Schwertern innerhalb des Horizonts Lochham nach F. Holste, bzw. der Stufe MD II nach B. Hänsel. Das Kurzsword von Indija, nur typologisch bewertbar, gehört, entsprechend den angeführten Gegebenheiten, dem Beginn der mittleren Bronzezeit, bzw. zeitlich der Stufe Bz BI, an. Es ist übrigens das einzige Exemplar seiner typologischen Variante in Jugoslawien.

Nun folgt das Schwert von Vukovar (Taf. 1, 2), das seiner Grundform nach ebenfalls trapezförmig ist, obzwar es sich in etlicher Hinsicht vom Exemplar aus Indija unterscheidet. Seine trapezförmige Griffplatte ist kurz, die übrigen Einzelheiten sind in der zugehörigen Beschreibung nachzulesen. Versucht man Vergleiche zum Schwert von Vukovar aufzuspüren, muss man vor allem die schiffblattförmig-gestreckte Form und den Querschnitt seiner Klinge berücksichtigen. B. Hänsel reihte es in seine erste Variante trapezförmiger Schwerter ein, gemeinsam mit den Exemplaren von den Fundorten Neckenmarkt (bzw. einst Neckersdorf), Budapest-Zugló und Velemszentvid⁵⁹, die er sämtlich in seine Stufe MD II (Bz BI) beifügte. Allerdings ist das Schwert von Neckenmarkt, wie erwähnt, mit demjenigen von Indija, wegen seiner geschweiften Klinge, vergleichbar, wie noch das Exemplar von Budapest-Zugló. Zum Schwert von Vukovar kennt Vf. unmittelbaren Parallelen, bis auf die nahestehenden trapezförmigen Schwerter vom Typ Gamprin, nach der Namengebung von P. Schauer⁶⁰; entsprechend geschlossenen Ganzheiten, eigens dem Grab vom Gamprin (Bz BI) und dem Exemplar aus dem Grabhügel von Traun-Alm-Eck (Oberösterreich)⁶¹ — dieses ist demjenigen von Vukovar eng verwandt — ordnet P. Schauer den Typ Gamprin in den Lochham Horizont Süddeutschlands ein, aber mit möglicher Dauer in den folgenden Hori-

zont Göggenhofen (Bz B2/C1)⁶². Es sei eigens darauf verwiesen dass das Schwert von Vukovar Pflocknieten aufweist — zum Unterschied zu den Schwertern vom Typ Gamprin, iiberviegend mit Ringnieten — ausserdem ist seine Klinge schilfblattförmig-gestreckt, also nicht geschweift wie an den friihen Exemplaren. Mit Riicksicht auf die Wahrnehmungen von F. Holste, wonach fiir den Beginn der mittleren Bronzezeit Ringnieten und geschweifte Klingen kennzeichnend sind, jedoch Pflocknieten (beide Niettypen vereint kommen nur in seltenen Fällen vor) später auftreten, wie gleichfalls gestreckte Klingen, solite man das Schwert von Vukovar als jiinger vom Schwert von Indija beurteilen; es ist anzunehmen dass es eher der Stufe Bz B2 als der Stufe BI angehört. Auf eine spätere Zeitstellung ist iibrigens das vorher angegebene Schwert von Ročević hin, das — zwar beschädigt und als ungenügend klares Photo veröffentlicht (vgl. Anm. 30) — wohl mit dem Exemplar von Vukovar verwandt sein diirfte.

Übrig bleiben obendrein zwei Schwerter typologisch eng verwandten Gepräges, das kiirzere von Bizovac in Slawonien (Taf. 1, 3) und das längere von der nordadriatischen Insel Krk (Taf. 1, 4). Entsprechend ihrer Griffplattenform, eigens nach dem Duktus ihres Seitenrandes, sind sie den trapezförmigen Schwertern eher nahestehend, als denjenigen mit halbkreis- und dreiviertelkreisförmigen Griffplatten, so z.B. jenen Exemplare vom Typ Sögel. Es muss betont werden dass beide hier diskutierten Schwerter Pflocknieten fiihren, aber ihre Klingen sind geschweift, u. zw. nicht mit rhombischem Querschnitt, wie am Schwert von Indija, sondern mit verdickter Mittelrippe, bzw. Mittelfläche. B. Hansel fiihrt die Exemplare von Bizovac und Garica (von denen er nur das von Bizovac reproduziert) als typische Repräsentanten seiner dritte Variante trapezförmiger Schwerter an⁶³, welche er gleichfalls seiner Stufe MD II zuordnet. Die Formbildung der Schwerter von Bizovac und Garica ist eigentlich ziemlich selten, somit ist es nicht leicht entsprechende datierbare Parallelen zu ermitteln. Einigermassen vergleichbar ist das Schwert vom Fundort Hlivištia in der Slowakei⁶⁴, worauf schon B. Hansel verwies, ausserdem noch das Exemplar vom Fundort Hofin in Böhmen⁶⁵. Beide Vergleichstücke haben verwandte Griffplatten, ihre Klingen sind geschweift, aber mit rhombischem Querschnitt, womit sie sich von den hier diskutierten Exemplaren unterscheiden. Am Einzelfund von Hofin blieben die Nieten nicht erhalten, P. Novák reihte ihn in die Gruppe trapezförmiger Schwerter ein, ohne typologischer Unterteilung, die betreffende Gruppe datierte er allgemein vom Ende der älteren bis zum Anfang der jiingeren Hügelgräberkultur⁶⁶; dies genügt nicht als Richtschnur fiir die hier veröffentlichten beiden Exemplare aus Kroatien. Das Kurzsword aus dem Bronzedeot von Hlivištia schrieb J. Vladár dem Dolchtyp Hodejov zu (obvohl dessen Länge 28,4 cm beträgt), das er, mit Berufung auf das Bronzedeot Hodejov vom Koszider Typ im Verbreitungsgebiet der Piliny-Kultur, zeitlich in die jtingere Phase der mittleren Bronzezeit stellt⁶⁷. Allerdings kann man diese Datierung der Dolche vom Typ Hodejov nicht auf das Schwert des Depots von Hlivištia anwenden, da sich beide Waffen untereinander unterscheiden (die Dolche vom Typ Hodejov weisen z. B. iiberviegend 3 Nietlöcher auf usw.)- Mit den Schwertern von Bizovac und Garica ist ausserdem dasje-

nige vom Fundort Vorder-Hainbach (im Stadtgebiet von Wien)⁶⁸ etwa vergleichbar, das P. Schauer als verwandt mit den Schwertern vom Typ Gamprin beurteilt⁶⁹ — also jenem Typ dem auch das Schwert von Vukovar wohl angehört; das Exemplar von Vorder-Hainbach ist ein Einzelfund und ergibt daher keinen sicheren Anhaltspunkt zur Datierung. Chronologische Wegweiser zu den hier vorgelegten beiden verwandten Schwertern kann man mittelbar auf Umwegen erlangen: einerseits ist es ihre geschweifte Klingenform, andererseits das Merkmal des Fundortes Garica selbst. Geschweifte Kurzklingen sind für ältere trapezförmige Schwerter kennzeichnend, ursprünglich verwandt mit den Klingen der Schwerter vom Typ Hajdusamson-Apa und denjenigen der Typen Sauerbrunn-Boiu; dies weist zweifellos auf das ältere Vorkommen solcher Kurzklingen hin. Die Merkmale des Fundortes Garica sind Grabhügel und obwohl keine näheren Angaben betreffs der Fundumstände, als auch über das Gebilde der Grabhügel verfügbar sind, so kommt von der gleichen Fundstelle ein veröffentlichter triangulärer Dolch her, datiert an das Ende der frühen Bronzezeit (Bz A2)⁷⁰. Vf. ist daher der Meinung, dass die Zeitstellung der Schwerter von den Fundorten Bizovac und Garica der Beginn der mittleren Bronzezeit sein könnte, also die Stufe Bz BI, obwohl man, wegen der Pflocknieten und den Umrissen der Klingenquerschnitte, die Möglichkeit einer jüngeren Zeitsetzung, d. h. Bz B2, nicht ausschließen sollte.

Die hier veröffentlichten vier trapezförmigen Kurzschwerter gehören, entsprechend der Position des jeweiligen Fundortes ihres Befundes, den Verbreitungsgebieten verschiedener Kulturgruppen an. Es ist sonst allerdings möglich das Zumvorscheinkommen entsprechender analoger Waffentypen allgemein in Nord- und besonders in Mitteleuropa innerhalb des Kulturkreises überwiegend der älteren und mittleren Hügelgräberkultur, sowie des Karpatenbeckens, zu verfolgen. Die Exemplare von Indija und Vukovar, entdeckt auf syrmischem Boden, im Verbreitungsgebiet der Vatin-Kultur, kann man bezugnehmend auf deren Datierung (obwohl das Vukovarer Exemplar wohl etwas jünger zu sein scheint) dem Beginn ihrer Phase Vatin-Vršac zuordnen (nach N. Tasić Stufe Bz BI⁷¹, nach S. Dimitrijević ebenfalls Stufe Bz BI — Horizont Lovas-Hrtkovci⁷², nach M. Garašanin Phase Pančevo-Omoljica — Stufen Bz A2-B1⁷³). Das Exemplar von Bizovac (bei Osijek), in Slawonien, stammt aus dem Verbreitungsgebiet der Kultur inkrustierter Keramik Südtransdanubiens (Graber Bijelo Brdo, Dalj-Bajer, Erdut; Siedlung Beli Manastir usw.), die einen Durchbruch aus Transdanubien und der Baranja über die Flüsse Drau und Donau nach Ostslawonien vollstreckte⁷⁴. Das Exemplar von Garica, auf der nordadriatischen Insel Krk, entdeckt angeblich in einem Grabhügel, dürfte man wahrscheinlich einer Kulturgruppe mit Vallburg-Siedlungen und Bestattungen in Grabhügeln, anrechnen, welche sich schon seit Ende der frühen Bronzezeit auf der Halbinsel Istrien und im nordadriatischen Gebiet gebildet haben dürfte⁷⁵.

